

**نقش دیوان عدالت اداری
در ارتقاء و گسترش حقوق شهروندی**

لیلی جلیلیان

تهران، ۱۳۹۶

- سرشناسه : جلیلیان، لیلی، ۱۳۷۰ -
- عنوان و نام پدیدآور : نقش دیوان عدالت اداری در ارتقاء و گسترش حقوق شهروندی / لیلی جلیلیان.
- مشخصات نشر : تهران: استاد شهریار، ۱۳۹۶.
- مشخصات ظاهری : ۳۰۷ ص.
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۲۳-۲۸-۲۵۰۰۰۰۵ ریال
- وضعیت فهرست نویسی : فیا
- موضوع : حقوق مدنی -- ایران -- نمونه پژوهی
- موضوع : دیوان عدالت اداری -- قوانین و رویه ها
- موضوع : Administrative court of Justice -- Rules and practice
- موضوع : Civil rights -- Iran -- Case studies
- موضوع : حقوق مدنی -- جنبه های مذهبی -- اسلام
- موضوع : Religious aspects -- Islam -- Civil rights
- رده بندی کنگره : KM۵۰۰ ج ۸۰ ن ۷۱۱۹۶
- رده بندی دیویی : ۳۴۶/۵۵
- شماره کتابشناسی : ۴۷۹۹۷۸۱
- ملی

نقش دیوان عدالت اداری
در ارتقاء و گسترش حقوق شهروندی

نگارنده: لیلی جلیلیان

ناشر: استاد شریار

چاپ و صحافی: نسیم

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵ هزار تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۲۳-۲۸۵

تلفن تماس: ۸۸۸۳۶۸۷۲

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۵		مقدمه
۱۹		فصل اول: کلیات
۱۹		مبحث اول: روش تحقیق
۲۰		مبحث دوم: مفاهیم، تاریخچه و مفاهیم تحقیق
۲۰		گفتار اول: معرفی دیوان عدالت اداری
۲۱		بند اول: تاریخچه و گذشته سازمان ری دیوان عدالت اداری
۲۲		بند دوم: فلسفه وجودی دیوان عدالت اداری
۲۳		بند سوم: اهداف تشکیل دیوان عدالت اداری
۲۵		بند چهارم: مأموریت، اهداف و وظایف اساسی و جاری دیوان عدالت اداری
۲۵		بند پنجم: صلاحیت و حدود اختیارات دیوان عدالت اداری
۲۷		بند ششم: آشنایی با ساختار تشکیلاتی و گستره دیوان عدالت اداری در سطح کشور
۲۹		بند هفتم: ساختار تشکیلاتی قضایی دیوان عدالت اداری
۳۶		بند هشتم: آشنایی با ارزش های محوری و هنجارها و باید و نبایدها سازمانی در دیوان عدالت اداری
۳۷		نمودار سازمانی دیوان عدالت اداری
۳۷		گفتار دوم: مفهوم و مبانی حقوق شهروندی
۳۷		بنداول: مفهوم حقوق شهروندی
۳۷		الف: معنای لغوی
۳۸		ب: معنای اصطلاحی

- ج: گونه‌های حق ۴۰
- د: حق ادعا ۴۰
- ه: حق آزادی ۴۲
- و: قدرتها ۴۲
- ز: مصونیت‌ها ۴۳
- بند دوم: مبانی حقوق شهروندی ۴۴
- اول: مبانی حقوق شهروندی در منابع دینی ۴۴
- الف: حقوق شهروندی در قرآن کریم ۴۴
- ب: حقوق شهروندی در نهج البلاغه ۴۸
- دوم: مبانی حقوق شهروندی در اسناد بین‌المللی ۴۹
- الف: مبانی حقوق شهروندی در اعلامیه اسلامی حقوق بشر (قاهره) ۴۹
- ب: مبانی حقوق شهروندی در اعلامیه جهانی حقوق بشر ۵۰
- ج: مبانی حقوق شهروندی در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ۵۰
- سوم: مبانی حقوق شهروندی در قانون اساسی ۵۲
- الف: حقوق کلی و اساسی شهروندان ۵۲
- ب: حقوق اجتماعی شهروندان ۵۳
- ج: حقوق قضایی شهروندان ۵۶
- د: حقوق قضایی شهروندان در قانون اساسی ۵۷
- ه: حقوق شهروندی اقلیت‌ها در قانون اساسی ۵۸
- چهارم: مبانی حقوق شهروندی در قوانین عادی ۵۹
- الف: حقوق شهروندی در قانون برنامه چهارم توسعه ۵۹
- ب: حقوق شهروندی در قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری ۶۱
- ج: حقوق شهروندی در قانون مجازات اسلامی ۶۶
- د: حقوق شهروندی در ماده واحده قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی ۷۳
- پنجم: مبانی حقوق شهروندی در فرمان ۸ ماده‌ای حضرت امام خمینی ۷۵
- ششم: آزادی بشر در رساله حقوق امام سجاد ۷۷
- گفتار سوم: تفاوت میان حقوق بشر و حقوق شهروندی ۷۷

۷۸	گفتار چهارم: پیشینه حقوق شهروندی در ایران
۷۹	گفتار پنجم: سیر تحول یا پیشینه حقوق شهروندی در جهان
	فصل دوم: نقش دیوان عدالت اداری در تحقق حقوق شهروندی در ساختار و تشکیلات
۸۱	دیوان
۸۱	گفتار اول: دیوان و تراحم الزامات اداره محوره با حقوق فردی
	گفتار دوم: دیوان و اصلاح مصوبات دولتی، تفکیک مرز بین فعالیت قضایی و
۸۳	اداری
۸۳	گفتار سوم: هیأت عمومی دیوان و حدود مقررات گذاری در قوه مجریه
۸۴	گفتار چهارم: دیوان و حمایت از حقوق کارگران
۸۶	گفتار پنجم: دیوان و تضمین‌های دادرسی در آرای دیوان
۸۸	گفتار ششم: دیوان و صیانت از حقوق بشر
۹۰	گفتار هفتم: دیوان و توجه به حقوق کارکنان دولتی
۹۱	گفتار هشتم: دیوان و صیانت از برتری قانون و تقویت جایگاه قوه مقننه
۹۲	گفتار نهم: جلوگیری از تعدیات قوه مجریه در عرصه تصمیمات دولتی
۹۲	مبحث اول: رویکردهای دوگانه در قضاوت اداری
۹۲	گفتار اول: رویکرد شهروند محور در دیوانت اداری
۹۳	بند اول: فلسفه تشکیل دادگاه‌های اداری در رویکرد شهروند محور
۹۴	گفتار دوم: رویکرد دولت (اداره) محور در قضاوت اداری
۹۵	گفتار سوم: عملکرد دیوان عدالت اداری، دولت و شهروند محور
۹۷	گفتار چهارم: آموزش دانشگاهی و روشمند دادرسان دیوان
۹۸	گفتار پنجم: نقش دادرسی منصفانه در فرایند تحقق عدالت اداری شهروندان
۱۰۰	مبحث دوم: نقش تدوین و تفسیر قانون عام اداری در تحقق عدالت اداری شهروندان
۱۰۲	گفتار اول: دادرسی اداری
۱۰۳	مبحث سوم: تشکیلات دیوان و حقوق شهروندی
۱۰۳	گفتار اول: دلایل تصویب قانون جدید
۱۰۴	بند اول: بودجه مستقل
۱۰۴	بند دوم: شرایط قضات شعب دیوان و تخصص لازم
۱۰۴	بند سوم: موقتی نبودن انتصاب قضات دیوان
۱۰۵	بند چهارم: اتخاذ سیستم تعدد قضات

- بند پنجم: ایجاد واحد اجرای احکام ۱۰۵
- بند ششم: ایجاد معاونت اجرای احکام ۱۰۶
- بند هفتم: حضور کارشناسان و مشاوران متخصص در ساختار دیوان ۱۰۶
- بند هشتم: ایجاد دفاتر نمایندگی دیوان در مراکز استان ها ۱۰۷
- گفتار دوم: تشریفات رسیدگی در دیوان عدالت اداری و حمایت از حقوق شهروندی ۱۰۸
- بند اول: احیای شعب تجدید نظر دیوان ۱۰۸
- بند دوم: دستور موقت ۱۰۹
- بند سوم: پیش بینی ضمانت اجرای دستور موقت ۱۱۰
- بند چهارم: عدم تودیع خسارت احتمالی ۱۱۰
- بند پنجم: ضمانت اجرا آرا و تصمیمات دیوان ۱۱۰
- بند ششم: پیش بینی اعاده دادرسی ۱۱۲
- بند هفتم: مقررات مربوط به ثالث ۱۱۲
- بند هشتم: قانون آیین دادرسی دیوان ۱۱۳
- بند نهم: ثابت و کم هزینه بودن دادرسی ۱۱۳
- بند دهم: رسیدگی ماهوی در روند های مراجع شبه قضایی ۱۱۴
- بند یازدهم: استفاده از خدمات الکترونیکی ۱۱۴
- بند دوازدهم: شوراهای حل اختلاف تخصصی دیوان عدالت اداری ۱۱۴
- فصل سوم: حقوق بنیادین شهروندی در آرا هیات دوم دیوان عدالت اداری ۱۱۵
- گفتار اول: مبانی نظری ۱۱۵
- بند اول: جایگاه دیوان عدالت اداری در تضمین حقوق شهروندی ۱۱۵
- بند دوم: تفکیک قوا و اصول کلی حقوق ۱۲۵
- گفتار دوم: حقوق بنیادین قضایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ۱۴۷
- بند اول: حقوق قضایی شهروندان ۱۴۸
- الف: حقوق اجرای عدالت ۱۴۸
- اول: قانونی بودن جرم و مجازات ۱۴۸
- دوم: برائت ۱۵۱
- سوم: شخصی بودن مجازات ۱۵۲
- چهارم: تفسیر به نفع متهم ۱۵۲
- پنجم: منع تشدید مجازات در مرحله تجدید نظر ۱۵۳

۱۵۴	ششم: لازم الاجرا بودن احکام قطعی
۱۵۷	ب: حق دادخواهی
۱۵۷	اول: حق طرح دعوا
۱۵۹	دوم: قانونی بودن مرجع رسیدگی
۱۶۰	سوم: رعایت اصول مسلم آیین دادرسی
۱۶۴	چهارم: حق دفاع
۱۶۵	پنجم: رعایت ارزش و اعتبار دلایل و مستندات
۱۶۶	بند دوم: حقوق بنیادین اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی
۱۶۶	الف: حقوق اجتماعی
۱۶۶	اول: آزادی انتخاب شغل
۱۶۸	دوم: حق مسکن
۱۷۰	سوم: حق مرخصی
۱۷۲	چهارم: آزادی در امر کالت
۱۷۴	ب: حقوق اقتصادی
۱۷۴	اول: حق مالکیت
۱۷۷	دوم: اخذ هر گونه وجه بر مبنای قانون
۱۸۲	ج: حقوق فرهنگی
۱۸۲	اول: حق آموزش
۱۸۴	دوم: حمایت از میراث فرهنگی
۱۸۴	مبحث دوم: اصل صلاحیت
۱۸۵	گفتار اول: مفهوم صلاحیت
۱۸۷	گفتار دوم: ویژگی‌های صلاحیت
۱۸۷	بند اول: قانونی بودن
۱۸۸	بند دوم: انحصاری بودن
۱۸۸	بند سوم: الزامی بودن
۱۸۸	بند چهارم: محدود بودن
۱۸۹	گفتار سوم: مبانی صلاحیت
۱۸۹	بند اول: حاکمیت قانون
۱۸۹	بند دوم: نمایندگی

بند سوم: منفعت عمومی.....	۱۸۹
بند چهارم: تفکیک قوا.....	۱۹۰
گفتار چهارم: اقسام صلاحیت.....	۱۹۰
بند اول: صلاحیت تکلیفی و اختیاری.....	۱۹۰
بند دوم: صلاحیت اختیاری و چگونگی نظارت قضایی آنها.....	۱۹۱
مبحث سوم: منع نقض حقوق بنیادین.....	۱۹۴
گفتار اول: برابری و حق تبعض ناروا.....	۱۹۵
گفتار دوم: امنیت در روابط حقوقی شهروندان و اداره.....	۱۹۸
بند اول: حق مکتسب.....	۱۹۹
بند دوم: انتظار مشروع.....	۲۰۱
بند سوم: موقعیت نصف به ماسبق شدن مقررات دولتی.....	۲۰۴
گفتار سوم: حق دادخواهی منصفانه.....	۲۰۶
بند اولیه: اصل برائت.....	۲۰۸
بند دوم: حق دادخواهی.....	۲۰۹
بند سوم: حق دفاع.....	۲۱۱
بند چهارم: ضرورت توجه به مستندات و ادله متاثرین از تصمیم.....	۲۱۳
بند پنجم: لزوم مستند و مستدل بودن تصمیم مرجع رسیدگی.....	۲۱۵
بند ششم: حق بر مهلت عادلانه‌ی رسیدگی.....	۲۱۷
گفتار چهارم: اصل تسلیط و احترام حقوق مالکانه.....	۲۱۸
گفتار پنجم: آزادی کار و انتخاب شغل.....	۲۲۰
گفتار ششم: حق بر مسکن.....	۲۲۱
گفتار هفتم: حق بر محیط زیست سالم.....	۲۲۲
مبحث چهارم: چالش‌های فراروی دیوان عدالت اداری در فرایند تحقق عدالت اداری و حمایت از حقوق شهروندی.....	۲۲۴
گفتار اول: محدودیت‌های حق دادخواهی.....	۲۲۵
گفتار دوم: عدم تأثیرپذیری از آموزه‌های حقوق عمومی به نحو روشمند و روشن و انعکاس آن در آرا دیوان.....	۲۲۷
گفتار سوم: ضرورت یا عدم ضرورت دادگاه‌های اداری.....	۲۲۸
مبحث پنجم: مقتضیات قضاوت اداری.....	۲۳۰

۲۳۳	مبحث ششم: مفهوم نظارت قضایی
۲۳۴	گفتار اول: مبانی نظارت قضایی بر اداره
۲۳۴	بند اول: دموکراسی یا مردم‌سالاری
۲۳۴	بند دوم: حاکمیت قانون
۲۳۵	بند سوم: مسئولیت پاسخگویی
۲۳۵	گفتار دوم: نظارت قضایی دیوان عدالت اداری
۲۳۶	بند اول: محدوده تجدید نظرخواهی فرجامی
۲۳۹	گفتار سوم: عدم مخالفت با هنجارهای برتر
۲۴۲	گفتار چهارم: عدم مخالفت با قانون اساسی
۲۴۳	بند اول: دیدگاه مخالفان صلاحیت دیوان
۲۴۴	بند دوم: بدگاه رافقان صلاحیت دیوان
۲۴۷	گفتار پنجم: عدم مخالفت با سیاست‌های کلی نظام
۲۵۱	گفتار ششم: عدم مخالفت با اصول عادی
۲۵۲	گفتار هفتم: اعمال اداری خلاف هدف و حکم مقنن
۲۵۴	گفتار هشتم: عدم رعایت تشریفات قانون در تصمیم‌گیری اداری
۲۵۷	گفتار نهم: عدم رعایت قلمرو زمانی مورد نظر مقنن در اتخاذ تصمیم
۲۵۸	گفتار دهم: اشتباه موضوعی
۲۵۹	گفتار یازدهم: اشتباه حکمی
۲۶۱	گفتار دوازدهم: عدم مخالفت با موازین شرعی
۲۶۲	بند اول: دادرسی شرعی مصوبات دولتی
۲۶۴	بند دوم: معیارهای نظارت شرعی شورای نگهبان بر مصوبات دولتی
۲۶۹	نتیجه‌گیری
۲۷۲	پیشنهادهای
۲۷۵	منابع و مآخذ
۲۷۹	ضمیمه

مقدمه

در دنیا، کنونی، دولت و مردم به عنوان دو طیف تشکیل دهنده اجتماع در ارتباط تنگاتنگ با هم می‌باشند. گسترش روز افزون سازمان‌های دولتی و افزایش مداخله آنها در شئون مختلف زندگی مردم، ناگزیر موجبات بروز اختلاف و اصطحکاک میان این دو طیف را فراهم می‌آورد. بنابراین باید مرجع و نهادی باشد که شهروندان دادخواهی خود را از تعدیات دولت و مأمورانش رانزد او مطرح نمایند و با اتکاء به نیروی قوی، حقوق تضییع شده خریداری کنند.

قانون اساسی برای حقوق مردم، اهمیت ویژه‌ای قائل شده است. همچنین برای جلوگیری از نقض حقوق مردم، رسیدگی به شکایات و اعتراض‌های آنان از دستگاه‌های دولتی تدابیر ویژه‌ای پیش‌بینی کرده است.

از جمله این تدابیر، مرجعیت مجلس شورای اسلامی در رسیدگی به شکایات مردم (۹۰) سازمان بازرسی کل کشور برای نظارت بر اجرای قوانین (۱۷۴)، و دیوان عدالت اداری (۱۷۳) می‌باشد.

گسترده‌گی قوانین مصوب مجلس از یک سو و تراکم مقررات، آیین نامه‌ها و مصوبات دولتی از سوی دیگر، همچنین لزوم کنترل قانونی مصوبات دولتی و انبوه شکایات و تظلمات مردم نسبت به عملکرد مأمورین و واحدهای دولتی و مصوبات آنان، ضرورت حضور و تقویت این نهاد قانون اساسی را آشکار می‌کند.

از این میان دیوان عدالت اداری به عنوان یک مرجع قضایی ویژه، نقش بسزایی در خدمت رسانی به مردم و دفاع از آنان در برابر تعدیات احتمالی مأموران، واحدها و آیین نامه‌های دولتی برعهده دارد. و حقوق شهروندی به سبب نقش ارزشمندی که در حفظ نظم و امنیت و ارتقای جامعه دارد، همواره مورد توجه اندیشمندان و حقوق‌دانان قرار گرفته است. ضمن اینکه شناخت حقوق و تکالیف نقش مؤثری در ارتقاء حقوق

شهروندی و ایجاد جامعه‌ای عدالت گستر خواهد داشت. تضمین مؤثر حکومت برای برابری و عدم تبعیض با شهروندان، تضمین حکومت برای حق حیات و امنیت شهروندان و برای آزادی عقیده و بیان و احترام به حریم خصوصی افراد، اعمال رویه‌های قانونی حق شهروندی، تضمین مؤثر حکومت برای احترام به آزادی تجمعات و گرد همایی‌های مدنی و احترام به حقوق بنیادین کار از جمله وظایف مهم حکومت در برابر شهروندان است. و دیوان عدالت اداری نقش حمایتی از مردم در برابر تعدیات دستگاه‌های دولتی و غیر دولتی دارد. و اینکه دیوان عدالت اداری تا چه حدودی نقش حمایتی از شهروندان را داراست و حقوق شهروندی نه تنها اساس و بنیان سلامت عمومی جامعه، حافظ مشارک ملی، بالندگی مردم و تضمین امنیت بشر بلکه حتی استحکام هویت ملی پایدار یک جامعه نیز در گرو نهادینه شدن مفهوم و حقوق بنیادین شهروندی است. دیوان عدالت اداری اکنون با حدود ۹۰ قاضی، سالانه نزدیک به ۱۲۰ هزار پرونده را مورد رسیدگی قرار می‌دهد. بدو سازمانهای طرف شکایت و نیز موضوعات مورد بررسی، همچنین پیچیدگی دعاوی ادارات از جمله مؤلفه‌های تمایز قضایی این نهاد نسبت به دیگر مراجع قضایی است. نهادینه شدن مالکیت قانون به سبب جلوگیری از گرایش دولت به سمت خود کامگی و توسعه فرهنگ قانون گرایی و حفظ حقوق و آزادی‌های شهروندان می‌گردد. بنابراین باید تضمینی وجود داشته باشد که دولت فراتر از قانون عمل ننماید و افراد بتوانند آزادانه و عادلانه به احقاق حق خود بپردازند از این رو مطابق اصل ۱۷۳ قانون اساسی بمنظور رسیدگی به شکایات و انتظارات مردم از دستگاه‌های دولتی دیوان تأسیس گردید. اهداف تحقیق بر آنست که تا چه حد بررسی آراء و دادرسی دیوان حقوق شهروندی را تبیین و راهکارهایی در جهت رفع مشکل و ناقص ارائه می‌گردد.

بنابراین حق دستیابی به دادرسی اداری را باید چونان ابزاری برای دستیابی شهروند به دیگر حقوق خویش در نظر گرفت به دیگر سخن دسترسی به دادگستری اداری مقدمه واجب برآورده شدن حق دادخواهی در اصل ۳۴ قانون اساسی است.

علیرغم صلاحیت عدیده، به نظر می‌رسد که بدلیل پیشینه آرمانی، جایگاه حقوقی دیوان و نقش پیشاهنگ قضایی آن مهم ترین نقش این نهاد، تضمین حقوق بنیادین و پاسداری از اصول حقوق است که در رویه قضایی دیوان نمود یافته است.

آنچه که امروزه ما بنام دیوان عدالت اداری می‌شناسیم، بدین شکل تاریخی وجود نداشته است. نخستین تأسیسی که در ایران به مرجع اداری شباهت داشت «قانون تشکیلات وزارت مالیه کل مملکت ایران» مصوب ۲۱ رجب ۱۳۳۳ می باشد. که موسوم به «اداره مالیه» بود. سپس در «در قانون راجع به دعاوی بین اشخاص و دولت» مصوب ۱۲ آبانماه ۱۳۰۹ مرجعی به نام محاکمات مالیه «دیوان دادرسی دارایی» تشکیل شد بعد از آن در سال ۱۳۳۹ به تقلید از حقوق فرانسه و شورای دولتی آن قانونی تحت عنوان «قانون راجع به شورای دولتی» به تصویب رسید ولی هرگز اجرا نشد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، قانون اساسی جمهوری اسلامی نهادی بنام دیوان عدالت اداری را زیر نظر رئیس قوه قضائیه تأسیس نمود. لذا نخستین قانون در سال ۱۳۶۰ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در مهرماه سال بعد به مرحله اجرا درآمد. و در سال ۱۳۸۵ قانون دیگری به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و پس از طرح و بررسی در شورای نگهبان، نهایتاً در تاریخ ۱۳۸۵/۱۲/۲۵ از تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام گذشت و در بهمن ماه همان سال به مرحله اجرا درآمد. با توجه به اینکه در ماده ۴۸ همان قانون، قوه قضائیه مکلف شده بود در الحاقیه این دادرسی دیوان راتهییه نماید، در سال ۱۳۹۰ قانون جدیدی با عنوان قانون تشکیل و آیین دادرسی به تصویب مجلس رسید، اما ایراد شورای نگهبان بر مواد ۱۰ (صلاحیت هیأت دیوان) و ۱۲ (صلاحیت‌های هیأت عمومی دیوان) و اصرار مجلس شورای اسلامی بر سوابق موجب شد که مواد مذکور به مجمع تشخیص نظام ارسال گردد و سرانجام در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۲۵ به تصویب مجمع تشخیص رسید.

قانون اخیرالذکر در راستای حفظ و حمایت هرچه بیشتر از حقوق شهروندان در برابر دولت، سازوکارهای مختلفی بکارگرفته است که از بسیاری از جهات باعث، قابل توجه و شایسته است. که با بررسی و مطالعه این پایان نامه در سه فصل در خصوص نقش دیوان عدالت اداری و قانون آن در ارتقاء حقوق شهروندی و گسترش آن پی خواهیم برد. حقوق شهروندی دستورالعمل بشریت از هزاره‌های تاریخ گذشته است، و ریشه‌های آن در آموزه‌های دینی ما بخوبی مشهود است و ساختارهای متعدد بین‌المللی و ملی برای حمایت از آن ایجاد شده و ماهدات بین‌المللی و اصول قانون اساسی و قوانین عادی متعدد و قانون دیوان عدالت اداری برای پاسداری از این پدیده فطری و دینی پدیدآمده

۲۰ | نقش دیوان عدالت اداری در ارتقاء و گسترش حقوق شهروندی |

لذا هر یک از سازمانها و مراجع مختلف در ارتباط با مأموریت‌های محوله مکلف به رعایت حقوق شهروندی است و عبور از آن با واکنش اجتماعی و ضمانت اجرای مقرر قانونی مواجه است.

www.ketab.ir